

SWEDISH ENVIRONMENTAL PROTECTION AGENCY

SKRIVELSE

2021-12-10

Ärendenr:

NV-00199-21

Vilda pollinatörer

Delredovisning av metoder inom ett
regeringsuppdrag

Innehåll

1.	SAMMANFATTNING	5
2.	UPPDRAGET	6
3.	GENOMFÖRANDE	7
4.	BAKGRUND	8
5.	METODER FÖR ATT GYNNA VILDA POLLINATÖRER	9
5.1	Kartläggning	9
5.2	Planering och val av åtgärd	9
5.3	Genomföra åtgärder	11
5.4	Löpande skötsel	11
5.5	Uppföljning	11

1. Sammanfattning

Naturvårdsverket fick i regleringsbrevet 2021 regeringsuppdraget Vilda pollinatörer.¹ Denna redovisning omfattar den del av uppdraget som handlar om att redovisa metoder som gynnar vilda pollinatörer.

I stort sett alla aktörer som äger mark, planerar för ny användning av mark, förvaltar och brukar mark kan göra något för att förbättra situationen för vilda pollinatörer. Det kan ske i större eller mindre skala och vara alltifrån en mindre justering av redan befintlig skötsel till storskaliga, riktade satsningar som kan bestå i både bättre förutsättningar för boplatser och/eller ökad blomrikedom.

Inom Naturvårdsverkets regeringsuppdrag, att *Samordna det svenska arbetet med att förstärka förutsättningar för vilda pollinatörer*,² pågår ett arbete med att ta fram en vägledning om lämpliga metoder för att gynna vilda pollinatörer.

Naturvårdsverket har bedömt att det finns synergier mellan de båda uppdragen och arbetet har därför samordnats. En sammanställning av metoder framtaget inom samordningsuppdraget bifogas och utgör redovisningen av detta regeringsuppdrag. Den innehåller metoder som gynnar vilda pollinatörer i olika miljöer, bland annat jordbruksmark, skogsmark och i urbana miljöer, såsom kraftledningsgator, banvallar och vägkanter. Metoderna kan användas på både oskyddad och formellt skyddad mark.

---

¹ [Regleringsbrev 2021 Myndighet Naturvårdsverket - Ekonomistyrningsverket \(esv.se\)](#)

² [Regleringsbrev 2020 Myndighet Naturvårdsverket - Ekonomistyrningsverket \(esv.se\)](#)

2. Uppdraget

Naturvårdsverket fick i regleringsbrevet 2021 följande uppdrag:

Naturvårdsverket ska redovisa förslag till etappmål för förbättrade förutsättningar för vilda pollinatörer, inklusive i det brukade landskapet. Förslagen ska fokusera på blomrika kantzoner och skogsbryn i övergångszoner mellan skogsmark och annan mark. Uppföljningsbehovet för olika myndigheter ska ingå i redovisningen. Naturvårdsverket ska även redovisa metoder för hur vilda pollinatörer kan gynnas vid förvaltning av mark, samt på offentlig mark som exempelvis marken längs banvallar och kraftledningsgator. Förslagen ska inkludera en konsekvensbeskrivning. Metoderna ska främst vara riktade mot offentliga förvaltare, men ska även kunna användas av andra aktörer. Arbetet ska ske i samarbete med. Skogsstyrelsen, Statens jordbruksverk, länsstyrelserna och andra berörda myndigheter. Uppdraget ska redovisas till regeringen (Miljödepartementet med kopia till Finansdepartementet och Näringsdepartementet) den 28 maj 2021 vad beträffar förslag till etappmål och den 17 december 2021 vad beträffar metoder.³

Förslag till etappmål för vilda pollinatörer redovisades i juni 2021.⁴ Förslaget handlar om övergångszoner⁵ och hur mycket av dem som behöver bevaras genom skötsel eller nyskapas för att förutsättningarna för vilda pollinatörer ska förbättras.

Denna redovisning omfattar den andra delen i uppdraget, som handlar om metoder som gynnar vilda pollinatörer.

---

³ [Regleringsbrev 2021 Myndighet Naturvårdsverket - Ekonomistyrningsverket \(esv.se\)](https://www.esv.se/Regleringsbrev-2021-Myndighet-Naturvardsverket)

⁴ NV-00199-21.

⁵ Brynmiljöer.

3. Genomförande

Naturvårdsverket har ett parallellt pågående regeringsuppdraget om att *Samordna det svenska arbete med att förstärka förutsättningar för vilda pollinatörer*: Naturvårdsverket ska samordna och vägleda de myndigheter som har verksamheter som direkt eller indirekt påverkar förutsättningarna för vilda pollinatörer. Naturvårdsverket ska bistå länsstyrelserna i deras kommunikationsinsatser mot kommuner, allmänheten och markägare. Naturvårdsverket ska vidare samordna arbetet med vägledning om skötsel av områden som underlättar för vilda pollinatörer. Vägledningarna är främst riktade till länsstyrelser och kommuner. Uppdraget ska redovisas till regeringen (Miljödepartementet) senast den 1 mars 2023, årliga redovisningar ska ske i oktober 2020, 2021 och 2022.

I arbetet med samordningsuppdraget har bland annat en sammanställning av metoder för att förbättra situationen för vilda pollinatörer tagits fram. Sammanställningen baseras på ett underlag som Artdatabanken har tagit fram på uppdrag av Naturvårdsverket under 2021. Syftet är att sprida kunskap om lämpliga metoder och åtgärder för att bevara och skapa lämpliga livsmiljöer som gynnar vilda pollinatörer.

Inom samordningsuppdraget finns en myndighetsgrupp som består av Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Trafikverket, Svenska kraftnät, Fortifikationsverket, Statens fastighetsverk och representant för länsstyrelserna. Gruppen har fått lämna synpunkter på förslag till sammanställning av metoder.

Naturvårdsverket har bedömt att det finns synergier mellan de båda uppdragen och arbetet har därför samordnats. Sammanställningen av metoder framtaget inom samordningsuppdraget bifogas och utgör redovisningen av detta regeringsuppdrag. Exempel på metoder som gynnar vilda pollinatörer finns för olika miljöer, till exempel jordbruksmark, skogsmark och urbana miljöer såsom kraftledningsgator, banvallar och vägkanter. Metoderna kan användas på alla marker, både oskyddad och formellt skyddad mark.

Under 2022 kommer sammanställningen av metoder utvecklas ytterligare till en vägledning inom samordningsuppdraget. I det ingår att målgruppsanpassa och webbanpassa materialet samt utveckla hur metoderna kan användas i vissa miljöer, till exempel i brynmiljöer. Samordningsuppdraget ska slutredovisas till regeringen den 1 mars 2023.

I projektets arbetsgrupp har följande personer deltagit från Naturvårdsverket: Elisabeth Öhman och Weronika Axelsson Linkowski. Projektledare har varit Lena Nerkegård.

4. Bakgrund

Under senare år har många studier visat att pollinerande insekter minskar kraftigt både i individ- och artantal. Det beror bland annat på att det svenska landskapet har förändrats. Mängden blommor och lämpliga livsmiljöer för vilda pollinatörer har minskat.

Pollinering berör många samhällssektorer och alla kan bidra med insatser av olika slag för att förbättra situationen för vilda pollinatörer. I stort sett alla aktörer som äger mark, planerar för ny användning av mark, förvaltar och brukar mark kan göra något för att förbättra situationen för vilda pollinatörer både på skyddad och oskyddad mark. Det kan ske i större eller mindre skala och vara alltifrån en mindre justering av redan befintlig skötsel till storskaliga riktade satsningar som kan bestå i både bättre förutsättningar för boplatser och/eller ökad blomrikedom.

Vilda pollinatörer behöver en kombination av livsmiljöer i landskapet. De behöver lämpliga boplatser, samt föda i form av nektar och pollen från blommor och möjlighet att kunna förflytta sig mellan dessa olika miljöer. Pollinatörer behöver till exempel en mångfald av blommor, frilagd sandig mark, död ved, småvatten och stenmiljöer. Sådana miljöer återfinns bland annat i ängs- och åkermark, i brynmiljöer, vid vägkanter, grustäkter, längs kraftledningsgator, i parker och trädgårdar och andra grönytor. Lämpliga livsmiljöer behöver dessutom finnas i tillräcklig omfattning och helst sammanhängande så att spridningskorridorer kan uppstå.

5. Metoder för att gynna vilda pollinatörer

För att rätt åtgärd och metod ska hamna på rätt plats krävs förarbete och planering. Ett första viktigt steg är att kartlägga de miljöer och strukturer som är särskilt viktiga för pollinatörerna. Därefter att bevara, utveckla eller skapa nya livsmiljöer som gynnar vilda pollinatörer. En uppföljning av åtgärdens eller metodens effekt är också lämplig att genomföra.

5.1 Kartläggning

Innan man börjar planera för att genomföra åtgärder, oavsett omfattning, kan det vara lämpligt att göra en kartläggning eller förstudie av förutsättningar och brister i det aktuella området. Ett antal övergripande frågeställningar som kan vara viktiga att få svar på är exempelvis följande:

- Vilka vilda pollinatörer finns i området?
- Finns det hotade vilda pollinatörer?
- Vilka miljöer är de vilda pollinatörerna i området beroende av?
- Vilka strukturer finns som kan gynna vilda pollinatörer, till exempel sandiga miljöer eller blommande buskar och träd? Var finns dessa miljöer i området? Behöver de restaureras? Kan de utvidgas eller kompletteras?
- Finns det natur- eller kulturvärden i området som kan påverkas negativt av planerade åtgärder?
- Finns det invasiva arter eller andra potentiella problemarter, på eller i anslutning till de planerade åtgärderna?
- Hur ska området bevaras eller skötas?
- Hur ska den löpande skötseln av åtgärderna genomföras?
- Hur ser ansvaret ut för detta och vilka behöver samverka?

5.2 Planering och val av åtgärd

Resultatet av kartläggningen kan användas som underlag för att identifiera vilka åtgärder som behöver genomföras. Val av lämplig åtgärd eller metod bör göras utifrån rådande förutsättningar i varje enskilt fall. Om det finns hotade arter, särskilt arter vars svenska förekomst är begränsad till det aktuella området, är det rimligt att fokusera insatserna till detta område. Finns det inga hotade arter rapporterade kan man välja att antingen fokusera på miljöer som sannolikt hyser hotade arter, eller förstärka miljöer som redan är variationsrika, alternativt koppla samman områden som sannolikt har en stor mångfald av vildbin.

För att gynna vilda pollinatörer är det viktigt att vara medveten om att det är både tillgången på boplatser och/eller blommor som är populationsbegränsande. Om till exempel ett område har en rik blomning kan det kanske räcka med att anlägga boplatser. På samma sätt kan ett område med boplatser kompletteras med lämplig skötsel för att öka blomresursen.

I praktiken innebär det att åtgärderna bör fokusera på att återskapa ett landskap med variation och en mångfald av livsmiljöer. Exempelvis kan slättlandskap som domineras av åkermark få ett rikt tillskott av pollen och nektar om det förses med blommande växter, eller ges en bård av blommande träd och buskar. Variation i landskapet är särskilt viktig för vissa artgrupper till exempel små vildbin, vilka behöver korta avstånd mellan boplatser och blomrika områden. Vildbin samlar pollen inom en radie på mellan 150–600 meter från boplatserna och de flesta arterna flyger bara 200–300 meter. Små vildbiarter har mindre födosöksradie än större. Vissa humlor kan till exempel flyga uppemot en och en halv kilometer för att samla pollen. Både fjärilar och blomflugor har större rörelseradier, eftersom de inte behöver återvända till boplatser för att proviantera larvceller.

Ofta kan privata eller kommunala initiativ, såsom anläggning av mångfaltsytor, biparadis eller skapandet av en trädgård eller park optimerad för att gynna vilda pollinatörer, fungera som inspiration och förebild. Dessa projekt kan också föda nya idéer kring tillvägagångssätt och skötsel samt bidra med lärdomar om vilka problem som kan uppstå när man arbetar med praktiska åtgärder i olika miljöer.

En grundregel är att, ju större ytor som åtgärdas, desto större effekt har åtgärden för pollinatörerna. Det är också viktigt att satsa på åtgärder i anslutning till områden med vilda pollinatörer och på så vis försäkra sig om att åtgärden får önskat resultat. Om den negativa trenden för vilda pollinatörer ska kunna vändas krävs det storskaliga åtgärder med fokus på att etablera ekologiskt funktionella landskap och binda samman viktiga lokaler.

Stora landskapsbaserade projekt kräver ofta ett detaljerat underlag i form av inventeringar, en planlagd budget och resurser till att utföra fortlöpande skötsel. Dessa lämpar sig väl för kommuner, länsstyrelser och större markägare/markförvaltare. Men även små åtgärder kan göra nytta, i synnerhet om man jobbar riktat med att successivt skapa boplatser och öka blomtillgången inom ett område. Det kan röra sig om att anlägga en mindre sandhed, bygga en biholk eller anlägga en äng i trädgården.

5.3 Genomföra åtgärder

När lämpliga åtgärder och metoder har valts ska de utformas och genomföras. Beroende på vad det är för typ av lösning kan den vara lätt att få till stånd och genomföras direkt. I andra fall kan det krävas tillståndsprövning, intrångsersättning eller ändringar i detaljplan med mera. I många fall kräver åtgärderna att flera aktörer, i form av markägare, myndigheter och ideella organisationer, samarbetar för att uppnå det önskade resultatet.

5.4 Löpande skötsel

Det är viktigt att löpande skötsel ingår redan i planeringsstadiet av åtgärder när det gäller att skapa blomrika miljöer och boplatser för vilda pollinatörer.

Syftet med den löpande skötseln är att tillgodose behovet av boplatser för vilda pollinatörer genom att behålla naturtypsmässig variation och förhindra igenväxning av öppna ytor. Ytterligare ett syfte är att se till att det finns födoväxter i tillräcklig mängd, men också att de specifika växter som enskilda pollinatörer är beroende av finns i tillräcklig mängd.

Det kan även handla om att förändra vissa skötselrutiner som kan påverka vilda pollinatörer på negativt sätt. Exempelvis kan man låta bli att klippa kommunala grönytor och istället ställa om dem till slåtterytor eller låta bli att lägga på matjord efter avslutat markanläggningsarbete.

Eftersom den löpande skötseln är en viktig del av åtgärdsarbetet bör den vid omfattande projekt förslagsvis sammanställas i form av en skötselplan eller liknande. Det är lämpligt att redan vid inventeringen inför åtgärd räkna med de berörda områdenas skötselbehov.

5.5 Uppföljning

Eventuell uppföljning av genomförda åtgärder är viktig för att se till att åtgärden fått avsedd effekt och undvika oönskade bieffekter. En enklare typ av uppföljning är att efter en eller två säsonger göra en bedömning av hur insådd och planteringar av växter klarat sig och vid behov komplettera. Man bör samtidigt också säkerställa att ytor som skapats för att tillgodose många pollinatörers behov av öppen sand inte vuxit igen eller fått oönskad vegetation. Vid mindre åtgärder kan detta vara fullt tillräckligt.

Vid större åtgärder eller då åtgärder gjorts för att gynna speciellt hotade pollinatörer kan även uppföljning göras av hur de svarat på åtgärden. Denna uppföljning bör göras 3–5 år efter genomförd åtgärd. Det kan också vara bra att göra ytterligare uppföljning cirka 10 år efter genomförd åtgärd, eftersom det kan dröja så pass länge innan arter hittar till den åtgärdade platsen.

För åtgärder som berör enskilda hotade arter med mycket specifika krav på sin livsmiljö eller värdväxt kan årliga uppföljningar ibland vara motiverade för att få snabb återkoppling på åtgärden och uppfattning om populationsutvecklingen. Det kan gälla räkning av larvkolonier för vissa fjärilar, uppföljningar när arter återkommit till ett område alternativt när den befintliga populationen är så liten att små förändringar i livsmiljön kan få stor påverkan på artens bevarandestatus.

Erfarenheter kring vad som fungerat bra och mindre bra, nya skötselmetoder med mera kan bidra till en ökad kunskapsbank. Att sammanställa resultaten av åtgärderna i form av en enklare rapport i samband med en uppföljning är därför värdefullt.

När en uppföljning av åtgärder genomförts och gett positiva resultat kan det vara lämpligt att planera för att eventuellt utvidga områden genom fler åtgärder.

I bilagans kapitel 2, 3 och 5 presenteras metoder för att skapa blomrikedom och boplatser. Det ges även exempel på hur man kan gynna vilda pollinatörer i olika miljöer bland annat jordbruksmark, skogsmark och urbana miljöer, såsom kraftledningsgator, banvallar och vägkanter.